

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Disput Van Martinvs Lvthervs Met Den Dvyvel Over het H. Sacrificie der Misse

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1669

Het Disput Van Lvther, Met Den Duyvel Soo het in 't hoogh-duytsch ghedruckt is gheweest te Wittembergh in 't jaer 1558. door Thomas Klug Boeck.drucker.

urn:nbn:de:hbz:466:1-34106

Disput van Martinus Lutherus
 HET DISPUT
 VAN LUTHER,
 MET DEN DUYVEL

Soo het in 't hoogh-duytsch ghedruckt is gheveest
 te Wittembergh in 't jaer 1558. door Thomas
 Klug Boeck.drucker.

TIs ghebeurt/seght Luther, dat seck eens ontrent
 den midder nacht subtelijck hen waecher ge-
 worden / als den duyvel met my begost heeft soe
 danigh disput.

Den duyvel : Hoozt gheleerden Doctoor Luther
 weet ghy wel dat ghy bijstien saeren lanch / by-
 kang alle daghe heymelijcke Wiffen gedaen heb-
 nu soodantige Wiffen grouwelijcke afgoderijc waer-
 ren? of daer niet geweest en hadde het Nichten/
 de Bloed Christi / ende dat ghy niet anders arbe-
 den en hadt / ende een andere voozghestelt om te
 aen bidden / als broodt en wijn

Lutherus. Ick ben Priester ghesals / ende hebbe
 de salvinghe / ende wydinghe vanden Bisshop ont-
 sanghen / ende dit altemael hebbe ick ggedaen vpe-
 last / ende gehoozsaemheyt der Oversten ; waerom
 en soude ick dan niet geconfiteert hebben / de wip-
 te ick ernstelijck de woorden Christi uytgesproken
 hebbe / en ernstelijck misse gedaen dat weet gy wel.

Den duyvel : dat is altemael waer ; maer de Turcken
 ende hepbeneu doen oock alles in huunc tempel-
 upt gehoozsaemheyt / ende doen ernstelijck huunc
 Godts dienst. De priesters van Jerohoam, deden
 oock alles met eenen sekeren seker / en neerstigher-
 teghen de waerachtighe Priesters van Jerusalem : di-
 nu oock uwe ordneringhe / ende wydinghe vanden
 waere gelijk de Priesters van de Turcken, ende Sa-
 maritanen, valsch sijn gheweest / ende huunc dienst
 goddeloos?

Dooz eerst/ ghy weet wel dat ghy als van gheene
 ware kennisse Christi gehad hebt / noch geen ware
 geloof: ende 't ghene het gheloof aengaet/ gy en zyt
 niet beter gheweest als eenen Turck: want de Turc-
 ken, jae alle de duyvelen gelooven de historien Chri-
 sti, dat hy ghebozen/ ghekrust/ ende ghestorven is:
 maer de Turcken, ende wy vertoornene gheesten en
 trouwen niet op syne barmhertigheyt/ noch en
 houden hem niet voor middelaer / noch Salich-
 maker/ maer vreesen hem als eenen wreeden rechte-
 rer: Soodanigh gheloof hadt ghy oock/ ende gheen
 ander/ als ghy de salvinghe ontvinght vanden Wif-
 schop/ ende alle andere die falsden / ende ghesalfte
 werden/ hadden 't selve gheboelen van Christo, ende
 gheen ander. Daerom liept ghy-lieden van Christo,
 als eenen wreeden Rechter / ende naemt uwe toe-
 luyt tot S. Marie ende de Heylighen. Dese waren
 de Middelaers tusschen u. I ende Christum, alsoo is
 wygh ghenomen gheweest de gloze Christi. Dat en
 hoort gy noch eenige Papist loochenen. soo zyt gy-
 lieden gesalfte geweest/ gewijdt/ ende gheschozen/ ende
 hebt ghesacrisificeert inde/ Misse/ ghelyck Heydenen/
 ende niet ghelyck Christenen. Hoe hebt ghy-lieden
 dan inde Misse konnen consacrerem/ ofte wacrach-
 tighen Misse doens want daer ontbrack ('t welck
 volghens u. l. eyghen leeringhe de consecratie van
 ghyder werde maect) den persoon die macht
 hadde om te consacrerem

Ten tweeden: dan zyt ghy tot Priester ghesalfte
 gheweest/ ende hebt de Misse mis-bruyckt / reghen
 de instellinghe / ende voornemen Christi den instel-
 der: want Christus heeft ghewilt/ dat men het Sa-
 crament soude upt-deylen aende Kercke onder de
 goetachtighe Communicanten/ om te eten/ ende
 te drincken: want den Priester is ghestelt waerach-
 tighen Minister der Kercke om het woordt Godts
 te prediken/ de Sacramenten te bedienen/ ghelyck
 dat upt-wyken de woordt Christi in 't Avontmael/ en-
 de ghelyck Paulus van t' Avontmael spreeket 1. Cor.
 11. Daerom is het avontmael hande oude Commu-
 nte

ute ghenoemt geweest/ om dat/ volghens de instellinghe Christi, niet den Priester alleen het Sacrament soude gebzupcken / maer alle de andere Christene Broeders niet hem. Nu hebt ghy vijftigh volle jaeren booz u selven het Sacrament inde Misse ghebzupckt/ ende het selve aen de andere niet mede-ghebepl. Wel wat Priesterschap kan die mensene wat salbtughe/ wat Misse / ofte Consecracie daer-men verbiedt het Sacrament aen andere mede te deplen/wat zyt ghy booz een Priester die niet booz de Kercke / maer booz u selven ghewijdt zyt? 't is seker dat Christus van foodantigh een priesterdom/noch salvinghe gheweten heeft / noch mer daer soo een utet en bekent.

Ten derde. n. Het booznemen Christi is/ ghelijc de woorden duydelijc uptwysen/ dat-men de Sacramenten bedienende/ sal sijne dootd berkhondighen/ ende belijden/ want hy segh: Doet dit tot mijner gedachtenisse; en Paulus segh: Tot dat hy kommen sal maer ghy / en hebt in alle uwe heymelijcke Missen niet eens Christum beleden noch ghepredickt. Ghy allen hebt het Sacrament ghebzupckt / ende hebt by u en booz u selven alleen gemomfelt de woorden des Abontmaels. Is dit de instellinghe Christi en sulst ghy u niet foodantighe acten helpden een Priester Christi te zyn? Is dat Christen zyn / ofte een godvrechtigh Priester? zyt ghy daer toe ghewijdt geweest?

Ten vierden. Het booznemen/ upt-sprake/ ende instellinghe Christi is klaer/ dat de andere Christenen sonden mede-deelachtigh zyn van't Sacrament. En nu zyt ghy ghesalf / niet om het Sacrament upt te deplen/maer om te offeren/ ende ghy hebt de Misse booz een sacrificie ghebzupckt tegen de instellinghe Christi: want alsoo luyden klaerlijc de woordē vanden Bisschop die saift:want als hy nu volghens de ober-gheliberde ghewoonte den heylighen handt gheeft aen den gene die ghesalf is / ontfanght/ seyt hy/ de maght om te consecreren booz de levende / en de dooden: wat is dit booz een berken

verkeerde/ ende boose salvinghe / ende ordinerunge
 daer Christus het ingheselt heeft vooz de heele ker-
 ke om te weten / ende te drincken / ende om vanden
 Priestet upt-gezeyckt te worden aen de Communt-
 canten / sulc ghy doet een versoenende sacrificie van
 maekten vooz Godt? O grouwel boben alle grou-
 wel!

Ten hysden. Het booznemen / ende upt-spraeke
 Christi is / dat het Sacrament uptghebepl't werde
 aen de Gheemente / ende Communicanten / om te
 verstercken / ende te stercken hun gheloof / ende om
 in alle strydt van versceyden bekozungen der son-
 de / ende des duyvels / het weldaet Christi somwijlen
 te verbercehen / ende verkonbighen. Ende ghy hebt
 daer van een werck ghemaeckt 't welck alleen zy
 vooz u / want ghy doet het sonder de andere / 't gene
 ghy aende andere ofte vooz niet / ofte voor gelde
 sult konnen mede-deplen. Seght my / wat kont ghy
 hier van al dit loochenen? zyt ghy niet gewijdt tot
 sodanteh ren Priestet / die sonder het waere ghe-
 loobe Christi gheweest zyt? zyt ghy niet gesalft / en-
 de ghelwijdt teghen het booznemen / ende instellin-
 ghe Christi? ende om te sacrificeren vooz de lebende /
 en dooden / ende niet om mede te deelen? soo zyt gy
 dan niet gheordineert tot eenen dienaer der ker-
 ke. Item / ghy en hebt noyt het Sacrament upt-ge-
 bepl't aende andere / ghy en hebt Christum niet gepre-
 sent in de Messe / soo en hebt gy dan niet-met-alles
 ghedaen van al het ghene Christus ingheselt heeft.
 Zyt ghy dan niet in alle manieren ghesalft / ende
 gheordineert teghen Christum, ende sijne instellin-
 ghe / om te doen al wat teghen hem is? Indsen gy
 van bande Bisschoppen / ende Suffraganen gesalft
 ende geordineert zyt teghen Christum, huyren twyff-
 sel uwe salvinghe / ende ordinerunghe is godloos /
 ende van Antichrist : soo praeme ick 'u dan hier-
 mede / ende segghe / dat ghy in uwe Messe niet ghes-
 talt sacrere en hebt / maer alleenlijck op-gheoffert /
 ende aenbeden broodt / ende wijn / ende het selve
 vooz-gheselt om aenbeden te worden. Hier siet gy
 wel

wel dat in uwe **Misse** ontzreekt voer een den
 persoon/die macht hebbe om te consacreren/ te
 ren een **Christen** mensch. Ten tweeden daer ont-
 zreekt den persoon die mededeelachtigh roet we-
 sen/ te weren/ de Kercke/ de andere godtzuchtighen
 en de gemeente: maer ghy goddeloos/ ende ont-
 zende van Christus, staet daer alleen/ ende gy meent
 dat Christus het **Sacrament** inghestelt heeft voer u
 en dat ghy dareljck in uwe heymelijcke **Misse**
 maecht het **Lichaem** / ende **Bloed** des **Heren**
 daer ghy nochtans gheen lidmaet Christi en zyt
 maer synen byandt. Ten derden ontzreekt hier
 het booznemen Christi / ende de vrucht / ende ghy
 vrucht des **Sacraments**/ tot het welke Christus het
 inghestelt heeft: want hy heeft dat inghestelt voer
 de **Gemeente** om te eten ende te dzyneken / om te
 verstercken het gheloobe der godtzuchtighen / om
 te verkondighen ende verheffen het welbaet Christi
 inde **Misse**. Du en weet de reste vande godtzucht-
 tighen **Gemeente** niet van uwe **Misse**/ sy en hoort
 niet/ sy en ontfanght niet / maer ghy sion zynde
 ende swijghende eet ende dzynekt alleen erghens in
 eenen hoek / daer ghy nochtans ontvrende zyt
 ongheloobigh aen 't woort Christi, onweerdigh te
 de niemandt mede en deyt ende ghelijck uwe ghe-
 woonte is gheweest/ ghy verhoopt het booz ghe-
 als een goet werck. De wijle ghy dan ghemint
 persoon en zyt die magh of moet consacreren / te
 de dat den persoon ontzreekt die het **Sacrament**
 ontfanghe / ende dat ghy de instellinghe Carli-
 gantschelijck verbruyt / ende verberst / ende dat ghy
 ghesalft zyt om alles te doen teghen **Christum**, ende
 zyne instellinghe: wat zyn uwe salvinghe ende
Misse / ende consecratie / anders als lasteringhe
 ende tentatse **Gods**: soo dat ghy niet waerend
 lijck **Priester** zyt / noch het broodt / waere **Lichaem**
Christi. Ick sal u eene ghelijckenisse gheben: indien
 jemandt den doop ghebruyckte / ende daer ghy
 persoon en waer om ghedoopt te worden / ghy
 indien den **Suffragaen** (soo als hy de **Papisten**)

(alselfelike gewoonte is) doopte een kloek / of
 belic / 't welck gheen persoon en is bequaem
 in ghedoopt te worden: Ick hddde u / seght my /
 dat eenen waerachtigen doop zijn: ghy wort
 bedwonghen te bekennen / dat het gheensing
 is / want wie kan doopen 't ghene uter en is / of
 bequaem en is om ghedoopt te worden: ghe-
 den doop soude wesen / indien ick dese woort-
 sprac in den wint / segghende: Ick daope
 inden naeme des Vaders / ende des Soons / ende
 des Heests / ende dat ick het water uyt-goot:
 soude daer vergiffnisse der sonden / oft den h.
 ontfanghen? de locht / ofte de kloek: hier
 ghy met de handen tasten / dat dit gheenen
 doop en is / al-hoe-wel ghy de woorden des Doops
 spreect / ende het water uyt-giet / want daer en
 is geen persoon om 't water t' ontfangen. Of nu
 selve ghebuerde in mine Misse / dat ghy de woort-
 spreect / ende dat gy meent het Sacrament
 ontfanghen / ende nochtans niet anders ont-
 fanght als broodt / ende wijn: want daer en is gee-
 n persoon die ontfanght / 't welck de Gemeente
 is: ende ghy goddeloos / ende ongheloobigh / en zijt
 bequaem om 't Sacrament te ontfanghen /
 want dese kloek is om ghedoopt te worden / verhol-
 den en zijt ghy niet-met-alleen ten opsichte van
 Sacrament.
 Ghy sult hier missechten segghen: al-hoe-wel ick
 kercke het Sacrament niet mede en deple aen
 ander / nochtans ick ontfangh'er / ick gheeb'er
 my selven / ende veele ontfanghen oock in de
 Gemeente het Sacrament / ofte den Doop / die on-
 geloobigh zijn / ende nochtans 't is alsdan eenen
 Doop / ende waer Sacrament / waerom
 heb'er dan in mine Misse gheen waerachtigh
 Sacrament zijn: Ick segghe dat hier gheen ghe-
 riffnisse en is / want inden Doop (al-hoe-wel hy
 ghehet in ghebal van hastighen noot) moeten ten
 minsten twee personen zijn / die doopt / ende die
 doopt wordt / ende het ampt vanden ghene die
 doopt

doopt/ is soodanigh/ dat hy set met-deel om die
hande ghemeente als lidmaeten/ ende niet booz sijn
selben alleen neemt/ ontteckende aen d' andere ghe-
lyck gy doet inde Misse/ ende al de reste 't welck gy
schiet volghens het bebel/ ende instellinghe Christi
maer uwe Misse is teghen de instellinghe Christi.

Ten tweeden/ waerom en leert ghy luden niet
dat jemandt sijn-selben kan doopen? waerom ber-
werpt gy luden soodanighen Doop? waerom
berwerpt gy luden het Doornsel/ indien semant sijn
selben bozinde? waerom en deught de Wydinghe
niet/ indien semant sijn-selben wijdde tot Punten
waerom en is het ghene absolute/ indien semant
sijn selben absolbeerde? waerom en is het ghem
Opffel/ indien semant/ volghens ul. gheboort
in 't uytterste sijn-selben falsde? waerom en is het
gheen houtwelijck indien semant aen sijn selve
troutode/ oft een dochter verkrachte/ ende hoort
dat dit/ oock teghen den danck hande dochter
een houtwelijck wesen? want dit sijn ul. seuen Sa-
cramenten: Indien dan niemant booz die seuen
Sacramenten niet een booz sijn eyghen selben kan
maeken/ ofte handelen/ hoe ghebeurdt het/ dat gy
booz u alleen dit meeste Sacrament maeken hebt.

Dat is wel waer dat Christus sijn eyghen selben
heeft ontfanghen in 't Sacrament/ ghelijck als
kercken-dienaer/ 'tselbe aen andere uyt-repicheert
booz sijn selve oock neemt/ maer hy en gheeft
Sacrament niet booz sijn-selben alleen/ maer sijn
men met de andere/ ende met de Ghemeente. Ende
dit altemael gheschiedt in 't Doopt Christi, volghens
sijn bebel/ ende instellinghe: maer ick spreken
hande Consecratie/ of semant booz sijn eyghen sel-
ben alleen magh consacveren/ ende 't Sacrament
maken? want ick weet ghenoech/ dat elck en
't besouder/ als't nu gheconsecreert is/ mer de-
dere mach ghebruycken/ want 't is eene me-
linghe/ ende taefel des Heeren aen veel gheme-
ghelijck ick nu ghedisputeert hebbe/ of semant
selben magh salben/ ende beroepen? Ick

hy ghesalft / ende beroepen zynde / daer nae
 die beroepinghe magh ghebruycken. Item als
 een dochter verkracht heeft / 't en is niet ge-
 noeg dat den verkrachter dese gemeenschap / hou-
 dingh noemt / want ick weet wel / als de dochter
 also een hoog houtwelijck consenteert / dat daer
 een volghende gemeenschap een houtwelijck is.
 Als den duyvel dus lauck tot hier toe ghedispu-
 tirt / ende ghepraet / ende Luther naer hem gheluy-
 pte hadde / soo seyt hy dan boozderyg.

Luther In dese beuantheden / in desen stijtte-
 den duyvel / wilde ick den byant wederstaen
 mit die wapenen / met de welcke ick ghewoon was
 te wesen / ick wierp hem op / de meynunge / en-
 de ghelooft van de Kercke / te wesen / dat ick de he-
 liche Wiffen ghedaen hadde in 't ghelooft / ende
 in de meynunge van de Kercke : al-hoe-wel / seyde ick /
 dat ick niet recht ghelooft hebbe / ofte gheboelt / noch
 dat ick hier in heeft de Kercke recht ghelooft / ende
 gheboelt : maer den duyvel hier teghen noch ghe-
 boelt / ende stercker praemende / seyde.

Den duyvel : Wel aen / thoont my waer het ghe-
 boelt staet / dat een goddeloos / ende ongeloov-
 igh magh staen aende Altaer Christi / ende
 in 't Sacrament / ende 't Sacrament maeken in 't ghe-
 boelt van de Kercke / waer heeft Godt dit belast / ofte
 beboelt? Hoe sulst ghy bewijfen / dat hy u de meyn-
 unge van de Kercke gheeft om utwe heymelijcke
 te doen? Indien ghy nu het Woordt Godts
 niet hebt / maer de menschen dit gheleert hebben /
 dat het Woordt / dan is de heele leeringhe / leu-
 den. Siet daer utwe stoutigheyt! ghy-lieden doet
 in 't duyvel / ende misbruycken den naem van de
 Kercke / ende dan wilt ghy-lieden alle grootwelijck-
 ighen boozstaen op pretext van de meynunge der
 Kercke. Daer-en-hoven ghy en moet my niet lee-
 ren de meynunge van de Kercke / want de Kercke
 en ghelooft / noch en gheboelt niet byren het
 Woordt / ende instellinghe van de welcke ick boven
 geseyden hebbe / want Paulus 1. Cor. 3. seght van
 de

de Kercke/ en vergaderinge van de godbywonder-
 lyk hebben de meynunghe Christi: waer upt sult ghy
 nu leeren dat het is de meynunghe / ende booznemen
 Christi, en vande Kercke/ als upt het Woordt Chri-
 sti, upt sijne leeringhe / ende upt de belijdenisse der
 Kercke? looer van weet ghy dat het de meynunghe
 ende booznemen der Kercke is / dat den doot sijn
 overspel / ongheloofsigheyt verdoemelijcke sijn
 sijn/ als upt het Woordt des Heeren: Indru daer
 de meynunghe der Kercke/ aengaende de wercken
 of sp wel/of qualijck ghedaen sijn / moet ghehelt
 worden upt het Woordt / ende hebel Godes / ge-
 veel te meer moet de meynunghe/ aengaende de le-
 ringhe/ upt 't selve Woordt ghehelt worden: maer
 rom strijdt ghy dan in de heymelijcke wisten / mit
 lasteringhe teghen de klare woorden / ende sijn
 kinghe Christi: ende komt daernaet met vone
 ghen utwe goddeloosghedde bedeecken met den naam
 ende meynunghe van de Kercke: op dat ghy merck
 ellendigh bezogh utwe leughen verciert / al of de
 meynunghe van de Kercke waere teghen de meyn-
 ninghe ende klare Woorden Christi? waer is de
 booze en monstreuse stontigheyt dat ghy doet
 een onbeschaemde leughen / den naem vande Ker-
 ke besmeurt?

Wenghesien dan dat ghy tot niet anders ghe-
 en zijt vanden Bisschop/ als om heymelijcke
 te doen teghen de klare woorden / ende meynunghe
 Christi, teghen het booznemen / gheloof / ende be-
 dentisse vande Kercke / soo is utwe salvinghe
 hooghste onheyligh/ende en heeft niet een sijn
 lighe noch goddelijck. Verhalben is de salvinghe
 soo bespottelijck / ende ydelder / ende van min
 weerde als den Doop van eenen steen / of van
 klocke

Den dyvel praemde woorders/ segghende
 ghy en hebt niet gheconsecreert / maer hebt
 broodt/ ende wijn (ghelijck de heydenen) op-
 fert / ende door eene vuple / ende lasterighe
 hebt aen de Christenen utw' werck verhoort

ende niet aen Godt / noch Christo, maer aen utweu
 ghe: wat is dit booz een groutwel in den hemel
 ende op de aerde!

Liker: Het suet breekt my upt / ende mijn her-
 zoeft / soo dickwils als ick sulck een disput aen-
 den de in't welcke den duyvel teghen my op-staet /
 mye argumenten booz stelt / ende my praent met
 een sereke / ende sehzoemelijcke stemme: in soo
 een disput en heeft men nauwelijcx tijdt om sich te
 verrecken / want op eenen oogen-blick volghet d'ee-
 re antwoorde op d' andere: booz my aengaende/
 ick hebbe wel beproeft hoe het ghebeurt dat de mens-
 che som-wijlen smozghens worden doode gebon-
 den: hebde: wel is waer dat den duyvel alleen
 het lichaem kan dooden / nochtans kan hy oock de
 siele brengen tot sulck eenen angst / datse op een
 eynde tijds schepde van 't lichaem/daer hy my d'ek-
 sel toe ghebracht heeft: want om de waerhepde
 te segghen/hy hadde my in dat disput oberwonneu-
 we al hoe-wel ick mijne onnooselhepde voort-
 bracht / nochtans ick en kost niet als sehzoemen
 den hoop van soo outelbare blasphemien: ick
 versterde van neerstelijck toe / na de redenen die hy
 gebracht teghen het Priesterschap/ende teghen mij-
 ne opmaeringhe / ofte wijdinghe.